

FIGYELŐ

MAGYAR 'BAEDEKER' MAGYARORSZÁGRÓL

AKIK az utóbbi években komoly utasokként keresik fel Olaszországot és olaszul is tudnak, rendes útikönyvük mellett sem mulasztják el a Touring Club Italiano kitűnő vezetőinek forgatását. Ez a hatalmas egyesület céljául tűzte, hogy Olaszországot felfedezze az olaszok számára; valóban, az olasz utas, aki a háború előtt még fehér holló volt Itália nagy látni-valói körül, mind sűrűbben jelentkezik manapság. Országszerte, — Firenzében, Rómában, Palermóban, de gyakran a kisebb városokban is komoly, elmélyedő és főként művészi tekintetben igen fogékony olasz utasok csatlakoznak a külföldi turistához. Ezeket az olasz vándorokat legkönnyebben a „Touring“ útikönyveiről lehet megismerni, melyekből ma már — vagy tucatnyi kötetben — teljes sorozat áll készen s kapható számot nem tevő összegeként, — főként a klub sok százezernyi tagja vásárolja olcsón a Baedekerhez hasonló piros könyveket.

Ezt az olasz példát azért bocsátottuk előre, mert a növekvő idegenforgalom az elmúlt Szent Imre-esztendőben meghozta a régen várt magyar „Baedekert“ is, helyesebben a — szándékát. Egy útikönyvet kiadó vállalat Ungarn címmel vaskos kötetet bocsátott közre s a német kalauzt hamarosan követte magyar nyelvű verziója is.¹ Magában véve e jószándékú próbálkozás fogyatékosai mellett talán szó nélkül lehetne elhaladni, ha egy igazi magyar útikönyv megteremtése nem volna mindenképpen óhajtandó nemzetnevelő feladat. „Úttörőnek bukni is érdem“ s nem férhet hozzá kétség, hogy a Lloyd-útikönyvek „Ungarn“-ja úttörő s hogy elismerést követel már magában az a nagy anyaggyűjtő és adminisztratív munka, mely ilyen kezdeménnyel kapcsolatos.

A „Baedeker“ évtizedes fejlődése erényeinek köszönheti sikerét s a kialakult formák és módszerek követésre serkentenek. Mindenkit, kivéve az Ungarn szerkesztőit. A német nagy mintának kitűnően bevált papírosa, kötése, súlya, tipográfiája, beosztása van; amellett, hogy ezek a külsőségek világszerte beidegzettek, számtalan a praktikus előnyük. Ezekről az előnyökről az „első magyar útikönyv“ mindenestől lemondott, hogy vastag, nehézkes, rosszul tagolt mivoltában pályázzék a sikerért.

Büszke rá a kiadó, hogy a kis lapon négyszáz képet szórt szét. Ezek csak duzzasztják és drágítják a könyvet, öröme vagy tanulsága senkinek sem lesz belőlük. Annak, aki még nem járt nálunk, e képek nem adnak semmit; aki pedig e könyvvel a kezében nézi Magyarországot, semmi szüksége ezekre az érdektelen felvételeken nyugvó többé-kevésbé gyenge klisékre. Ahol petütszedésű adatanyagot keresünk — történeti, statisztikai vagy praktikus útmutatást — ott rendszerint egy képfölt éktelenkedik. A képek kiválasztása sem éppen szerencsés. A Berlini-tér látványa helyett illő lett volna pl. a jáki templom képét közölni, mely, éppenséggel legnevezetesebb műemlékünként, szóval szerepel ugyan, de látképe nincs.

¹ „Ungarn“, Lloydbücher-Verlag, Budapest. 680 l. 420 képpel. Ára 12 P. — „Magyarország“, 584 l.

A térképek ellen nem lehet kifogást emelni, annál inkább a kötetbe való elhelyezésük ellen. Papirosuk, beillesztésük, hajtogatásuk nehézkessé és ügyefogyottá teszi, gyors halálra ítéli őket.

E technikai fogyatékoságok már nagy mértékben korlátozzák a könyv hasznavehetőségét, sívár és szüntelen szövege egyenesen alkalmatlanná teszi a műveltebb idegen kalauzolására. A kitűnően bevált rendszerrel szemben a magyar vezető „méltat“, helyesebben szüntelen meg van illetődve s elragadtatása nem ismer határt. A belvárosi plébániatemplom főoltára „prächtig“, a Ferenciek temploma „berühmt“, a Kossuth Lajos-utca „vornehmst“, az Apponyi-tér a legmodernebb s a legszebb, az Országos Kaszinó lépcsőháza egyenesen „wunderbar“, az Egyetem aulája „riesengrosz“. Nem csoda, ha jelzői csakhamar elfogynak s a Halászbástya kilátásáról egyszerűen azt a legszékenyebben elcsépezt frázist kell írnia, hogy „feenhaft“. Mindezt nem vonjuk kétségbe, de szerénytelennek és az illendőséggel ellentétesnek érezzük ezt a parvenu-öndicséretet. Talán meg lehet bízni benne, hogy az idegennek is megtetszik egy s más, vagy azt képzeljük-e, hogy mindenki a Lloyd-útikönyv jelzőinek mámorában fogja Magyarországot végigutazni? Szerző végzetesen összevettette a prospektust a kalauzzal. A semmitmondó floskulások helyett hasznos és gyakorlati útbaigazítások, legjobb szakembereink tollából eredő, tudományosan megtámasztott modem tudnivalók az ország szociális és gazdasági jelenéből elkelték volna. Az utas, ha látni és tanulni akar, gyakorta ilyesmire keres és nem kap felvilágosítást. Arra bizonyára felesleges figyelmeztetni az idegent, hogy az Opera folyosóit bársonyszőnyeg borítja, — talán még mosolyog is ezen a lelkendező lappália-mutogatáson — ellenben azt, hogy Vajdahunyad eredetije hol van s ma milyen országban keresendő, felemlíteni illik.

A könyv szellemi színvonala — fájdalom — egészében olyan, aminők jelzői; leíró stílusában még akkor sem telnék örömeink, ha — német volna. Ám a fordításnak teljesen némettelen papírosíze mindvégig kísért, tévedések nem ritkák.¹ A „Kleines ungarisches Wörterbuch“, mely a kötetet befejezi, nyilván kedvderítésül készült. Ha az idegennek azt tanácsoljuk, hogy Debrecenben ezzel a kérdéssel forduljon a portáshoz: „Van önnek részemre levél?“, akkor gúnyt üzünk belőle, ami nem emberszerető dolog.

Egészben véve: a Lloyd-vállalat „Ungam“-ja megmutatja az utat, amerre a magyar Baedeker jövőbeli szerzőinek — nem kell haladniuk,

SINISTER

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

A német-osztrák vámunió terv a Népszövetség és a nagyhatalmak előtt — Az österreichische Creditanstalt összeomlása — Az új német pénzügyi szükségrendelet — Chequers — Amerika és a háborús adósságok — Briand és a vámuniós küzdelem — Az Európa bizottság és az oroszok — Romániai képviselő-választások — Egyiptomi választások

A GENFBEN május 18-án összeülő népszövetségi Tanács úgy és olyan formák között intézte el — legalább ideiglenesen — a német-osztrák vámuniós tervet, ahogy az előrelátható volt. A tanácskozás jelentőségét és a felhalmozódott izgalmakat tekintve, egyike volt ez a Conseil legfontosabb összejöveteleinek. Ha valaha a sokat támadott és mind lanyhábban védelmezett, bizony nem mindig a helyzet magaslatán álló

¹ Szt. Jeromost németül bizony nem így hívják, hanem Hieronymusnak, „Kodexes“ formájú genitivus nincs.

genfi intézménynek megvolt az alkalmja arra, hogy a világ szemében hasznosságát bebizonyítsa, úgy az a méltóságteljes diskusszió, amelyben Európa egyes államainak képviselői többé-kevésbé kifejezést adtak az egész kontinens felfogásának és érzelmeinek, legjobb bizonyítéka a genfi intézmény politikai értékének és a népszövetségi összejövetel gyakorlati hasznának. A német-osztrák kezdeményezés körül keletkezett diplomáciai és sajtópolémia rögtön elvesztette élességét, amint az angol külügyi államtitkár megtette javaslatát, hogy az úniós tervet jogi szempontból a Népszövetség Tanácsa vegye bírálat alá, mennyiben van ellentétben az osztrák szanalási jegyzőkönyvvel és a saint-germaini szerződéssel. Ezt a javaslatot az érdekelt kormányok elfogadták azzal a hozzáadással, hogy amíg a Tanács nem dönt, Ausztria és Németország nem folytatják vámúniós előkészületeiket. Már ennek a javaslatnak halasztási jellege magával hozta azt, hogy közben az első szenzáció lecsillapodhatik és az érdeklődés alábbszállhat. A genfi események, melyek teljesen az előre megállapított és előrelátott módon és hangulatban zajlottak le, csak megerősítették ennek a taktikának a helyességét, amely a terv méregfogát a Népszövetség annyiszor bevált és annyi más alkalommal helytelenül alkalmazott halasztási módszerével húzta ki.

Briand május 8-i kamarai beszéde után, amelyben a legélesebben állást foglalt Franciaország nevében a vámúniós terv ellen és amelyet a Kamara óriási többségének bizalmi szavazata követett, annak, aki az európai erőviszonyokat ismeri, kétsége sem lehetett aziránt, hogy a vámúniós terv — legalább is ezidejűleg és a Curtius—Schober által feltalált formában — nem valósulhat meg. Csak meg kellett találni a legtapintatosabb módot a kényelmetlen s annyi kárt okozó újszülöttnek az útból való eltakarítására olyképpen, hogy a terv ellenzőinek teljes elégtétel adassék, anélkül hogy a kezdeményező német kormány ezért válságba kerüljön. A Tanács egyhangúan úgy döntött, hogy „tanácsadó véleményt“ (avis consultatif) kér a Hágai Állandó Nemzetközi Bíróságtól a fentebb jelzett jogi kérdésre vonatkozólag. Azok számára, akik a Tanácsülés diplomáciai előzményeit és a londoni és római kabinetek felfogását és helyzetét ismerték, nem jött meglepetésként sem Henderson, sem Grandi genfi állásfoglalása. Bármilyen hihetetlennek hangozzék is azonban, Genfben úgy látszott, mintha Németország és Ausztria képviselőit angol és olasz részről keserű csalódás érte volna. Angliát ugyan alapjában véve még magának az Anschlussnak a megvalósulása sem érintené közvetlenül, azonban az a mód, ahogy a két szomszédos német állam külügyminiszterei — bármily tiszteletreméltó indoknál fogva is és bizonyára jóhiszeműen — az európai diplomácia asztalára csaptak, nem kelthetett rokonszenvet a Downing Streeten. Ha pedig tekintetbe vesszük a francia-angol politikai viszonyt, annak háborútáni alakulását és az egész különös pénzügyi kapcsolatokat, amelyek a két birodalmat egymáshoz fűzik, nyilvánvaló volt, hogy Henderson, ha nem ítéli is el magát a tervet, a legtárgyilagosabban is olyan taktikához fog folyamodni, amely pillanatnyilag hozzájárul az ügy gyors, de alapos és az adott helyzetben a franciáknak tetsző elintézéshez. (Diplomáciai elintéзések és sikerek mindig »pillanatnyiak« és az »adott helyzetre« vonatkoznak — a holnap aztán mindent megváltoztathat.) Az a bizalmatlansági él, amellyel az angol külügyi államtitkár Schober osztrák külügyminisztert kétszer is kényszerítette arra, hogy kötelezze magát Ausztria és Németország között mindennemű tárgyalás megakasztására mindaddig, amíg a hágai vélemény a Tanácshoz beérkezett, legjobb bizonyítéka annak, milyen diplomáciai lélektani hatása volt a „bécsi megállapodásnak“ Angliára. Olaszország ugyan eleinte semlegesnek látszott, de ennek főoka nyilván abban állott,

hogy a nagyon heves francia ellenzés mellett a római kabinet legalább is egyideig nem tartotta szükségesnek, hogy ellenkezésével az első tűzvonalba lépjen. Ausztriának gazdasági, későbbi kifejlődésében pedig politikai beolvadása Németországba Olaszország gazdasági és politikai érdekeit még jobban sértené, mint Franciaországét. A nagy egységes ipari exportterület a királyság északi határán, a Brenner-határ és Trieszt veszélyeztetése elegendő érv arra, hogy Grandi tapintatosan megfogalmazott, de határozott állásfoglalását indokolja.

A Hágai Állandó Bíróság valószínűleg augusztus folyamán hozza meg döntését, amely ismét a Tanács elé kerül, minthogy ez a bíróságnak nem ítélete, hanem csak a Tanácsot állásfoglalásában támogató jogi vélemény. A Népszövetség Tanácsa szeptemberi ülészakán fog ezzel foglalkozni; hogy milyen politikai légkörben, azt a mai gyorsan és sokszor váratlanul változó események közepette előre megmondani nehéz lenne. Pillanatnyilag valószínűnek látszik, hogy Ausztria semmiesetre sem fogja erőszakolni a kérdés kedvező eldöntését és hogy Németországnak is nyilvánvalóan más, fontosabb gondja lesz, mint hogy ezzel a tervvel nehezítse a helyzetét, de nem tudhatjuk, milyen politikai vagy gazdasági nívók játszhatnak közre akkor a döntés kialakításában. Az Anschluss létrejöhet váratlan dinamikus hatások következtében a politikai erőszak ellenére is!

IDŐKÖZBEN részben meglepetésszerűen bekövetkező, részben előrelátott gazdasági és pénzügyi események teljesen elterelték a figyelmet a vámúniós tervről — a nagyobb, közvetlenebb gondok nyomása alatt. Az Österreichische Creditanstalt összeomlása egy héttel a népszövetségi Tanács összeillese előtt vakító reflektorként világított be a háborúutáni feldarabolt Európa gazdasági útvesztőjébe és pénzügyi veszedelmeibe. Ez a nagy vállalat, — Ausztria legnagyobb pénzintézete 140 millió schilling alaptőkével és kb. 1900 millió passzívával — amelynek érdekkörébe tartozik a mai kis Ausztria iparának 70%-a, részben az osztrák (főként a bécsi) adópolitika s a szociális terhek következtében, részben mert az utóbbi évek folyamán három csődbejutott nagy osztrák pénz- és hitelintézetet volt kénytelen felvenni (Unionbank, Verkehrsbank, Bodenkreditanstalt), amivel kapcsolatban nemcsak érdekkörét és rossz adósainak számát növelte, hanem nyugdíjterheit is, részben pedig, mert — talán főként presztízsze szempontokból — fenntartotta mind kedvezőtlenebbül alakuló hitelössze-kötéseit az utódállamokban, az utolsó évek rossz konjunktúrájában elvesztette alaptőkéjét. Hiába helyettesítette ezt az osztrák állam, a Nemzeti Bank és a Rothschild-ház egyesült áldozatkészsége, az alaptőke elvesztésének bejelentésével elveszett a vállalat hitele is. Pontos számokat ugyan nem lehet megállapítani, de az Osztrák Nemzeti Bank kimutatása alapján kb. 600 millió schillingre tehető az az összeg, amelyet a betevők s a folyószámlatulajdonosok kivettek a Creditanstaltból és amelynek jelentékeny részével külföldre vonultak. Hála a Bank of England, a bázeli Nemzetközi Fizetési Bank s az általuk alakított Hitelezői Bizottság fellépésének, sikerült elejét venni annak, hogy a külföldi hitelezők felmondják a Creditanstaltnál levő, kb. 70—80 millió dollárra tehető hiteleiket. Ezzel el lehetett háritani az osztrák valutát fenyegető katasztrófát, amelynek következményei nemcsak Ausztriára lettek volna beláthatatlanok. A hitelezők beleegyeztek abba, hogy hiteleiket az osztrák köztársaság garanciájával két évre meghagyják a Creditanstaltnál. Bár a nagy osztrák bank reorganizációjának, külföldi angazsmánjai leépítésének a terve még nem kész, maga az a lehetőség, hogy francia bankok késznek mutatkoznak az osztrák kormány által a Creditanstalt szanálására kibocsátott kincstári jegyek jelentékeny

részét, (legalább felét) átvenni, még ha továbbment áldozatra nem lennének is hajlandók, mindenesetre olyan viszonyt létesíthetne a francia és osztrák pénzügyi élet és közgazdaság között, amelyben nehéz lenne elképzelni egy Franciaországgal szemben ellenséges lépés további kifejtését, hacsak utolsó percben a francia bankárok nehézsége következtében hirtelen változás nem áll be a helyzetben. Akik az Anschluss ellen küzdenek, azoknak ugyanis nem szabad elfelejteniük, hogy ez az egyesülése a két németajkú és egymásra utalt népek minden politikai ellenállás dacára és erőszak alkalmazása ellenére létrejöhet nem rezonszerűen, hanem ellenállhatatlan dinamikával — mintegy a „kétségbeesettek egyesüléseképen“. Akik túlfeszítik a húrt, eltörik azt az instrumentumot, amelyen saját biztonságuk szimfóniáját játszhatták volna. Ez ma a tragikus, őszinte sajnálatot keltő helyzet, amelybe a szerencsétlen Ausztria valóban önhibáján kívül került. Kétségtelen, hogy ezekben a keserves órákban Magyarország részéről az együttérzés és szolidaritás sokkal élénkebben és erősebben jutott kifejezésre, mint bármikor máskor az utolsó tizenkét év alatt, hiszen éppen ennek az évnek az első hónapjai óta szerencsés közeledés állott be a két állam között, amelyet egyelőre a magyar-osztrák kereskedelmi szerződés aláírása koronázott meg.

DE MÁR AUSZTRIA ÁLLAPOTÁRÓL S annak szomszédaira való veszélyes kihatásairól is elterelődik a ügyelem a Német Birodalom veszedelmes helyzete láttán. Brüning kancellár és Curtius külügyminiszter június 4-én hagyták el Németországot, hogy megtegyék a május elejéről, francia nyomás hatása alatt, elhalasztott angliai látogatásukat. Nyomukban, mint Zeus nyomában, villámlás és mennydörgés járt. Június 6-án jelent meg az előre bejelentett pénzügyi szükségrendelet, amely hallatlanul drasztikus takarékosági és megterhelési eszközökhöz fordul, hogy a birodalmi költségvetés veszélyeztetett egyensúlyát egyszer ismét helyreállítsa. Az új rendelet, melynek célja a birodalom adójövedelmei csökkenése következtében beálló 574 millió márkás deficit fedezése, nem kíméli a birodalom lakosságának egyetlen rétegét sem. A tisztviselők fizetését újabb 4—8%-kal csökkentti és egy válságadóval minden munkást, alkalmazottat vagy szabad pályán keresőt elér. „Lakosságunk megterhelésében“ — mondotta Dietrich birodalmi pénzügyminiszter — „elmegyünk az elviselhetőség legvégső határáig.“ Post equitem sedet atra cura — ily gonddal terhelt jelent meg a birodalmi kancellár Ramsay MacDonald chequersi otthonában. A szükségrendelet, mely hivatva van arra, hogy megmutassa, hogy a német kormány mindent megtesz a háztartás belső rendjének fenntartására és külföldi adósságainak fizetésére, létrejöttének körülményeihez képest, úgy látszik, az első lépés a német jóvátételt terv revíziója irányában. Kétségtelen, hogy Brüning és Curtius nemcsak személyesen találkoztak rokonszenwel a Brit Birodalom vezető államférfiaméi, hanem hogy ezek az utóbbiak rokonszenwel hallgatták a német pénzügyi helyzetről szóló expozéjukat, annak bejelentését, hogy Németország már nem soká képes a Young-terv fizetéseit teljesíteni. Valószínűleg megbeszéltek a revíziót célzó diplomáciai akció további fázisait és lehetőségeit. De tanácsadásnál tovább a brit államférfiak nem mehettek, hiszen egyrészt nem a Brit Birodalom a főhitelezője Németországnak, hanem Franciaország, amelynek megkérdezése és hozzájárulása nélkül az újjarendezés elképzelhetetlen. (Notabene Franciaország Briand szájából két nappal később jelentette ki, hogy a Young-tervet véglegesnek és megmáshíthatatlannak tekinti... Ha ezt ugyan csak goromba taktikai lépésnek kell is tekinteni, mindenesetre sok bátorítás nincs benne.) Másodszor pedig azért nem nyújthattak MacDonald és Henderson Chequers-

ben tanácsnál többet, mert a reparációk sötét háttérben ott áll a főhitelező, az Egyesült-Államok, amely eddig és egyelőre legalább, nem hajlandó a háborús adósságokból engedni. Anglia úgyszemint követel többet, mint amennyit maga fizetni köteles, tehát nem mondhat le a német reparációs fizetések egy részéről sem, mert az egész engedmény őt egyedül terhelné, amit Nagy-Britannia mai költségvetési helyzete mellett semmilyen angol kormány sem vállalhatna. Hogy van-e kilátás az Egyesült-Államok állásfoglalásának megváltoztatására, azt ez a legközelebbi két-három hónap fogja megmondani, amely egyáltalában, hogy egy nagyon elkoptatott és elhasznált, de ebben az esetben talán helyesen alkalmazott szóval éljek, úgy látszik „sorsdöntő” lesz, talán nemcsak az európai kontinens jövője és jóléte, hanem a fehér ember keresztény-római civilizációjának továbbfejlődése szempontjából is.

HANGOK HALLATSZANAK a tengerentúlról, amelyek szerint a leszerelés kérdésével kapcsolatosan talán lehetséges lenne az amerikai közvéleményt, a washingtoni szenátust és a Fehér Házat engedékenységre bírni. A szédületes „prosperity” idején, amikor az amerikai azt hitte, hogy feltartóztatlan jóléte további fejlődésében Európára semmi szüksége nincs, nem lehetett arra gondolni, hogy a 3—400 millió dolláros költségvetési felesleget felmutató Amerika európai adóssainak elengedjen bármit is. A gazdasági katasztrófa keserű tanulságai talán az önhitt amerikai serdülő ifjút is férfivá érlelték, aki belátja, hogy elbizakodottsága gyenge alapokon nyugodott s hogy jólétét egyedül önmagára nem alapíthatja: az őt világrészt összekötő gazdasági erők a más boldogulásától teszik az ő létét s még inkább jólétét függővé. Így talán nem hat paradoxonként, ha ma, amikor 800 millió dolláros deficit fedezéséről kell gondoskodnia, hajlandóbb lesz olyan gazdasági és pénzügyi engedékenységre, amely egyik legfontosabb fogyasztópiacát a végpusztulástól mentheti meg. Az a tény, hogy Stimson államtitkár kéthónapos utazásra indul Európába, amely őt pihenés címén Rómába, Párizsba, Berlinbe és Londonba viszi el, hogy tanulmányozza Európa helyzetét és az európai államférfiak felfogását, azt bizonyítja, hogy a Fehér Házban is kezdik a realitásokat felismerni. Remélnünk kell, hogy az Egyesült-Államok közvéleménye és szenátusa is támogatni fogja ezt az akció, mert a washingtoni kormány tekintélye nem olyan, hogy jobb belátását a döntő politikai faktorokra — a Wall Streetre, a sajtóra és a szenátorokra — rákényszeríthesse. Az európai érdekek szempontjából sem helytelen az a felmerült gondolat, hogy az amerikaiak esetleges koncesszióikat összekapcsolják a leszerelés problémájának megoldásával. A jövő télen ül össze Genfben a Leszerelési Konferencia. Ennek tárgyalása és eredménye viszont Európa politikai jövőjére lesz „sorsdöntő”. Az adósság-leengedés ideája ellen az amerikaiaknak mindig az volt a kifogásuk, hogy az európai hatalmak az így nyert összegeket fegyverkezésre fogják használni. Most tehát arra akarják kényszeríteni a lefegyverzés ellen védekező államokat, hogy az adósság-redukció ellenében arányosan redukálják fegyverkezéseiket is. A gondolat helyes és politikus, de hogyan lehet az ilyen bazáralkut nyélbe ütni — Borah szenátor „lövásámak” nevezte, — az más kérdés. Különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy Németország fizetéseinek jelentékeny része közvetve Amerikát illeti, így pl. Franciaország könnyen arra az állápontra helyezkedhetek, hogy amit Amerika elenged, azzal Németország terheit könnyíti, tehát ő — a leszerelés kérdésében legelső sorban érdekelt Franciaország — ezért az engedményért semmit sem hajlandó cserébe adni. A problémát tehát, mint látjuk, megfogni is nehéz, nemhogy megoldani.

A BRIAND ÁLTAL MEGTEREMTETT EURÓPAI BIZOTTSÁG múlt havi genfi tárgyalásainak két szenzációja és legalább egy eredménye volt. A szerény egér, melyet a genfi vajúdas szült, a Nemzetközi Agrárhitel Intézet megalakítása volt. Az egyik eseménye pedig Briand megjelenése volt két nappal versaillesi veresége után. Nemcsak a francia kormány és parlament köreiben, hanem Genfben is azok közt, akik hisznek Briandban, mint a nemzetközi béke apostolában, komoly volt az aggodalom, hogy a francia külügyminiszter mindenképpen távozik székéből. Hiszen a versaillesi szavazás kétségtelenül személyes veresége volt. Bizonyára hiba volt, hogy 0 jelöltette magát és beugrott barátai (?) unszolásának, de ugyanezek a barátai, továbbá Laval miniszterelnök, Doumergue, a lelépő, és Doumer, az újonnan megválasztott elnök bebizonyították Briandnak, hogy jelenléte a külügyminiszteri székben elengedhetetlenül szükséges, hogy a kamara május 8-i bizalmi szavazata az ő külpolitikáját fedezi és hogy versaillesi bukásának belpolitikai motívumai vannak. Rosszkedvűen bár, de Aristide Briand rászánta magát, hogy az unszolásnak enged, annál is inkább, mert Genf az ő személyes tevékenységének mindinkább legjobb talaja, ahol elemében érzi magát; azonfelül nem volt szabad azt sem elfelejtenie, hogy olyan harc vár rá Genfben, — a vámúniós küzdelem és az Európai Kommisszió tárgyalásai, — amelyet neki kell végigharcolnia. A vámúniós küzdelemben győzött és győzelmét otthon is elismerték. Másik feladata lett volna, hogy az európai államoknak bebizonyítsa Franciaország készségét az újjáépítésben való aktív részvételre. Ez már nehezebben ment. A francia ellenmemorandum, amelyet a vámúniós tervvel szembeszegeztek, nyilvánvalóan gyors és nem egészen átgondolt munka volt; nem sok konstruktív javaslat volt benne: ami jó volt: a preferenciád szisztéma,— az nem volt új és nehéz volt általánosan elfogadtatni vagy alkalmazni; új pedig nem igen volt benne, mert az agrárhitelek kérdése és egy agrárhitelintézet felállítása egyáltalában nem új; újjá csak akkor válnék, ha Franciaország tényleg hajlandó lenne a közép-európai agrárállamok termésfőislegét felvenni és ehhez építene ki egy hitel-szervezetet. A francia akció tehát egyelőre pusztá elmélet maradt, hacsak közben Párizs kormánya és bankárai nem veszik észre azt az óriási lehetőséget, amit a zilált Középeurópa ma számukra hatalmi pozíciójuk növelése szempontjából aránylag csekély áldozatok árán mutat. Franciaországnak itt hivatása lenne s ha azt kicsinyes politikai melléktekintetek nélkül képes teljesíteni, akkor a francia nevet, nemcsak nyers hatalomban és befolyásban, maradandóan elsővé tehetné Európában.

A MÁSIK SZENZÁCIÓJA az Európa-Bizottság tárgyalásainak az oroszok meglepően szerényhangú fellépése és az ennek nyomában járó francia-orosz közeledés volt. Az oroszok azt a benyomást keltették, mintha ökölbe szorított kezüket egyelőre zsebredügnék és legcsábítóbb mosolyukkal igyekeznének a nyereségéhes kapitalistáknak bemutatni, milyen sokat lehet rajtuk keresni és mennyire érdemes a Szovjet industrializációját támogatni, mert ők a legjobb vevői az európai piacnak. Kétségtelen, hogy a dumpingben kissé kifulladtak (a gabonaeladás most természetzerűleg is szünetel); valószínű, hogy az emberanyag fogyatékosága miatt az iparosítás második fázisa kevésbé gyorsütemű, mint az első két esztendő volt: olyan gépeknek, melyek átlagos élettartama Németországban 10 év, Oroszországban alig biztosítanak többet másfél, két évnél; viszont azt a megállapítást is mind gyakrabban halljuk, hogy egy iparilag fejlett orosz birodalom magától értetődően követné a többi iparosított államok példáját, azaz lakosságának igényei fejlődnének, tehát tényleg növekvően konzumusként lépne fíd az ipari államok piacán. Elég az hozzá, hogy Litvinov fuvolahangokat hallatott

és hogy a Szovjet hitelt keres, — a rubel katasztrofális esése miatt nagyobb nyomatékkal, mint bármikor máskor. Szinte természetes volt, hogy Franciaország, amely egyrészt hiába próbálkozott Berlinben aziránt, hogy Németországot a berlini szerződés elejtésére bírja és bevonja egy esetleges szovjet-ellenes bojkott-akcióba, másrészt újabban minden bizalmát elvesztette a németekben, közeledést keressen a németeknek, szerinte époly kevésbé megbízható, moszkvai szövetségésénél. Oroszország, amely a német iparosokkal 300 millió márkás rendelésre kötött megállapodásait nem tudja finalizálni, minthogy a német bankárok ma nincsenek abban a helyzetben, hogy váltóit diszkontálják, és amelynek eddigi rendeléseit is aranyszállítmányokkal kellett kiegyenlítenie, természetesen odafordul, ahonnan hitelt, tehát pénzt várhat. A franciák felvették a háborúelőtti tartozások rendezésére vonatkozó tárgyalásokat és így az orosz-francia viszonyban többévi feszültség után hirtelen javulás állott be. Van valami tragikum abban, mily kevésbé tudja Németország a rendelkezésére álló legjobb ütőkártyákat kihasználni. Úgy tetszik nekünk, hogy Oroszország Berlin számára olyan ütőkártya volt, amelyet a megfelelő lélektani pillanatban maximális ellenértékért el kellett volna ejtenie. Ahogy ma áll a helyzet, az a veszély fenyegeti Németországot, hogy a féltve őrzött kártya a kezében válik értéktelenné, vagy eltűnik a kezéből s az ellenfél játszójába jut, anélkül hogy észrevenné mikor és hogyan történt ez a bűvészműtatvány.

A ROMÁNIAI KÉPVISELŐVÁLASZTÁSOK úgy folytak le, amint az ebben az országban szokásos: mindent elnyomó, nagy többséget hoztak a kormánynak. Hiszen olyan választás még nem volt Romániában, amelyben a mindenkori kormány ne szerzett volna magának többséget. Argetoianu, a volt liberális miniszter az összes bevált eszközöket alkalmazta és így a Jorga-féle Nemzeti Unió (a miniszterelnök saját pártja, az oliberálisok és a szászok) a mandátumok háromnegyedrészt — 287-et — szerezte meg magának. A nemzeti parasztpárt, amelynek három év előtti választási győzelme még ennél is nagyobb volt, most csak 30 mandátumot kapott; a Brătianu György-féle liberális disszidensek 12-t, Averescu néppártja 10-et, a többiek elaprózódtak, kivéve a magyar pártot, amelynek a választási terror dacára szívós küzdelemben aránylag szép sikere volt és 11 mandátumot tudott szerezni. Nagy kérdés, vajjon Jorgának, aki saját pártjával csak bizonytalanul bírja a kamara abszolút többségét — a Jorga-pártnak, a hírek szerint, csak 193 tagja van a kamara 387 tagja közül és még egy-két képviselő „kötelezte” magát a támogatásra, tehát rá van szorulva a testvérpártok támogatására, sikerül-e a parlamenti hintajátékot megjátszania. Kormányát pártonkívülinek tekinti és semmiféle változtatásra nem hajlandó, azaz a két másik pártnak nem biztosít aránylagos képviselőket. Sikerül-e tehát és meddig lavíroznia a rendelkezésére álló eszközökkel s a király feltéden bizalmában bízva, ez a kérdés, amelytől nem annyira az ő sorsa, mint a parlamenté függ, mert, mint ahogy a londoni Times finoman kifejezi, „Carol királynak több az energiája, mint a türelme”.

HASONLÓ SZELEMBEN és módon zajlottak le az egyiptomi választások azzal a különbséggel, hogy a választóközönség részvétele sokkal jelentékenyebb volt, mint Romániában. Sidky pasának, az új diktátornak, aki tavaly óta készíti elő a választásokat, ellenzéke, a Wafd-párt és a liberálisok, megette azt a szívességet, hogy elhatározta, nem vesz részt a választásokban és bojkottmozgalmat hirdetett. A bojkottra való izgatás törvénytelen lévén, Sidky megakadályozta, hogy a vezetők egyáltalában érintkezésbe kerüljenek a választókkal. Ennek különösen a vidéki kerületekben az volt az ered-

Edénye, hogy a parasztság, ellenagitáció híján, szépen leszavazott Sidky pasára vagy egynéhány álcázott ellenzékire, aki az ő beleegyezésével lépett fel. A választók 90%-a szavazott le az első kategóriában,— Egyiptomban két fokon választanak — a választási delegátusok pedig 119 mandátumot juttattak Sidky pasának 150-ből.

Valószínű, hogy a brit kormány, amely — különösen amióta a labour van uralmon, ebben a kérdésben nagy érzékenységet mutat — el fogja ismerni a választás jogosultságát és az alkotmányt, amelyet Sidky pasa parlamentje fog létrehozni s amely jobban meg fog felelni az egyiptomi viszonyoknak, mint a király által már két ízben önkényesen felrúgott eddigi konstitúció. Az angol konzervatívok — különösen a diehardok — éppen abban látnak nagy veszélyt, hogy a brit labour-kormány ezzel az alkotmányosan létrejött egyiptomi kormánnyal leül egy új megegyezésről tárgyalni és — mondják ők — labour-liberális szellemben ismét egyszer eladja Nagybritannia vitális érdekeit.

OTTLIK GYÖRGY

GAZDASÁGI SZEMLE

Az österreichische Creditanstalt fizetési zavarai; bécsi bankbukások okai általában; közhiteik szempontok védelmének kérdése. — Briand-féle javaslat a német-osztrák gazdasági anschluss ellen. — A német helyzet súlypontja: a jóvátétel kérdése. — A magyar és osztrák gazdasági konstrukció szembeállítás. — A gabonaértékesítés kérdése.

NEMSOROKÁRA két éve lesz annak, hogy Európa gazdasági köreit kínos szenzáció erejével rázta meg a régi osztrák-magyar monarchia egyik legelőkelőbb pénzintézete, a nagy múltra visszatekintő Boden-Credit-Anstalt váratlan bukásának híre. Az első napok pánikhangulatában és az első kibontakozási tervek vajúdája közben szinte lenyűgözően hatott az a gesztus, amellyel a Creditanstalt — a bécsi Rothschild-ház fellegvára — átvette a Boden-Credit-Anstalt egész státusát. A bizalmatlanság megszűnt, a piac megnyugodott és csak kevesen voltak, akik aggódva figyelték ezt a fordulatot és úgy látták, hogy a vállalt feladat megoldása még a hatalmas Creditanstalt arányaihoz és erejéhez mérten is a lehetetlenséggel határos. És ezeknek a keveseknek hamarabb lett igazuk, mint sejtették volna; nem egészen két év eltelte után újabb, az előzőnél sokkal nagyobb katasztrófára ébredtünk, — a Creditanstalt egy sajtóközleményben az intézet alaptőkéjét meghaladó veszteségről számolt be. A közlemény egyúttal tartalmazta a hiányzó tőkék pótlására vonatkozólag már létesített megállapodások ismertetését is, a bank egy percig sem szüneteltette kifizetéseit, úgyhogy egy újabb pánik, a bankok megrohanása elkerülhető volt, de az európai gazdasági élet, sőt Ausztria külpolitikai légköre is ismét terhesebb lett egy nagy problémával. Az ügy részletei az újságolvasók előtt kellően ismereteseek, azok felsorolása különben sem illenék bele a Gazdasági Szemle keretébe, úgyhogy véleményem szerint megelégedhetünk egyes általános érdekű következtetések levonásával, amelyek az eseményekből tollhegyre kínálkoznak. Annál is inkább meg kell elégednünk ezzel ma, mert a külföldi hitelezők londoni konferenciája, a Nemzetközi Fizetések Bankja és egyéb mérvadó tényezők elhatározása még kialakulóban van és így pillanatnyilag legfeljebb az osztrák államnak és a bank vezetőségének az elvesztett tőkék pótlására tett közismert intézkedéseit regisztrálhatnánk, amelyek azonban csupán erre szorítkoznak és a jövő kialakulása tekintetében megfelelő alapot nem teremtenek.

A szinte közmondásos protekciónizmus, amely a régi monarchiában az osztrák intézmények érdekében állandóan érvényesült, idézte elő azt a

hatalmas fejlődést, amely a most tárgyalt két osztrák intézetet a szorosan vett Ausztria gazdasági viszonyai által indokolt kereteken túlnövesztette. Az államfordulat után nemcsak a központosító politika hatalmas támogatása szűnt meg, de egy csapásra óriási, és pedig gazdaságilag nagyon is jelentős területek is elvesztek számukra és a császárvárosnak a régi viszonyokhoz méretezett nagybankjai egyik napról a másikra a nagyvárossal megterhelt, területében megcsonkított és gazdaságilag jóformán életképtelenné tett kis országban találták magukat. Az elveszett területekkel elvesztették nemcsak bankforgalmuknak — közvetlen kereseti forrásuknak — oroszlárszét, de ugyanúgy az érdekkörükbe tartozó iparvállalatok is eddigi piacukat és ezzel együtt jóformán létalapjukat. A Creditanstalt és a két év előtt összeomlott Boden-Credit-Anstalt, mint a régi Ausztria letűnt dicsőségének emlékei, túlméretezve ott állottak mint két hatalmas szomszédvár a bécsi piacon, megterhelve egy piacát veszített hatalmas ipari koncern minden gondjával, hatalmas szervezeteikkel arányos üzleti lehetőségek reménye nélkül. Ha valószínű is, hogy óvatosabb hitelezési politika az eseményeknek más irányt szabott volna, mégis kétségtelen, hogy az osztrák gazdasági élet sorozatos katasztrófiáinak egyik leghatalmasabb eredője a békeszerződésben és annak következményeiben található fel.

A bécsi események oknyomozásával kapcsolatban sok szó esik az érdekköri iparvállalatok mammothiteleiről, amelyek közfelfogás szerint a veszteségek nagy részét okozták. Első pillanatra furcsának tűnik fel, hogy hatalmasnak ismert, ma is működő vállalatok tartozásaiból veszteségek támadhassanak, olyan vállalatokéból, amelyek köztudomásszerűleg óriási vagyon felett rendelkeznek. Nem lesz tehát érdektelen a hitelüzet ezen ágának általánosságban néhány perccel szentelni.

A túlméretezett, helyesebben piacukat veszített iparvállalatok forgótőkéje, amely részben felhalmozódott raktárkészletté alakult át, részben a verseny által kikényszerített hosszas és sokszor rossz kihitelezések útján immobilizálódott vagy részben elveszett, folytonos pótlásra szorul. Emellett az üzemek szükségessé váló modernizálása és általában minden beruházás túlnyomórészt szintén csak bankhitelek igénybevételével eszközölhető; mindez pedig, ha a bankok a hitelkérdést nem különös szigorúsággal kezelik, könnyen az iparvállalatok eladósodásához vezethet. A forgalom folytonos csökkenése és a haszonszázalék összezsugorodása folytán a vállalatok nemcsak hogy nem tudják tartozásukat törleszteni, de sokszor még az aránylag magas kamatokat sem tudják fizetni és így ezek is a tőketartozást növelik, az ismét a kamatokat és így tovább. Az eladósodás tehát, ahol egyszer megkezdődik, magától nő, gyakran még olyankor is, amikor az adós vállalat nem is éppen veszteséges áron értékesít. A veszteséggel termelő iparvállalatoknál ez az egészségtelen folyamat még a veszteség által okozott tőkehiány szükségesszerű pótlásával is fokozódik és mindezen kihitelezések összegük növekedésével arányosan válnak a hitelező szempontjából immobilá, egyre csökkenvén a törlesztés valószínűsége. Oly esetben is aggályosak az efféle kihitelezések, ha valamely bank saját tőkéjét helyezi ki ilyen módon. Ha azonban az immobil kihelyezések a saját tőkék összegét meghaladják és a banknál elhelyezett betétekből vagy rövid lejáratú bankkölcsonökből fedeztetnek, akkor matematikai pontossággal vezetnek a pénzintézet pénzügyi zavaraihoz. Az ú. n. „befagyott“ hitelek veszélyes tételt jelentenek egy bank könyveiben, még ha összegük az adós vállalat mobil vagyonában teljes fedezetet talál is, mert visszafizetésük csak a vállalat forgótőkéjének nagymérvű vagy éppen teljes kivonása útján volna elképzelhető, ami egyet jelentene az üzem teljes likvidációjával. A forgótőke nélkül álló, mégoly tökéletesen berendezett gyártelep is csak egy töredékét éri meg egy ugyan-

olyan, de üzemben levő gyárnak, ha ugyan egyáltalában értékesíthető; a likvidáció tehát nagy értékrombolással jár. De ezenkívül a foglalkoztatott munkások elbocsátása, a mai munkanélküliséggel terhes időkben, már a közérdek szempontjából is elbírálást igénylő nagyon nehéz elhatározás, — érthető tehát minden hitelező pénzintézet habozása, mielőtt erre a lépésre elszánná magát. Ha azonban az iparvállalat eladósodása még előrehaladottabb, úgyhogy a bankhitelek a vállalat mobil vagyonában nem találnak többé fedezetet, hanem azok a gyáringatlanokat és gépberendezéseket stb. is nagyobb mértékben terhelik, könnyen abba a helyzetbe jut a hitelnyújtó, hogy követelése vagy annak egy része behajtásáról le kell mondania és tekintélyes veszteségeket kell elkönyvelnie. Elképzelhetjük, hogy az értékesítési válsággal küzdő ipar természetes hitelhségével szemben milyen kényes és nehéz a hitelnyújtó szerepe. Különösen nehéz, amikor a nagyközönség körében, főleg a laikus sajtó révén, a nagytőke kötelezettségei tekintetében olyannyira téves nézetek terjedtek el, mint éppen napjainkban.

Mint már utaltam rá, egy nagy ipari üzem likvidációjának kikényszerítése, tehát a követelések erélyes behajtása nagy értékrombolást idéz elő, így tehát közgazdasági szempontok is, de ugyanúgy az ezzel kapcsolatos munkáskérdés folytán szociálpolitikai szempontok is sokszor visszatartják a hitelezőt attól, hogy követelése behajtására ezt az utat addig válassza, amíg még eredményes lehetne, azaz amíg a tartozások nem haladják túl nagy mértékben a mobil vagyont. Ennek elmulasztása viszont menthetetlenül sodorja a hitelezőt a veszteségek felé, mert az eladósodás folyamata továbbhalad és a hitelezőnek egyre kevesebb reménye marad arra, hogy tőkét viszontlássza. Fokozottan áll ez olyankor, amidőn hitelező és nagyrésztvényes egy személyben egyesülvén, a hitelező erélyes fellépésével önmagának mint nagyrésztvényesnek okozna, talán a hitelezett összeget sokszorosán meghaladó kárt.

Ezeken a szempontokon kívül megnehezítette a megmerevedett hitelek behajtását különösen az osztrák viszonyok között a kérdésnek fentebb már említett szociálpolitikai oldala. Az üzemeknek a forgótőke kivonásával járó leépítése, vagy még inkább likvidációja különösen Ausztriában, ahol a munkanélküliség kérdése úgyszintén a helyzet egyik legsúlyosabb problémája, az egy-egy nagyobb üzemnél felszabaduló munkástömegek ellátásának az államra háruló gondja folytán, valamint a munkásság nagy politikai súlya mellett az államhatalom beavatkozását is valószínűleg kihívta volna.

A Boden-Credit-Anstalt bukásakor általános elismeréssel adóztak a Creditanstalt vezetőségének azért, hogy közhiteli szempontokból a piac megmentése érdekében átvette az előbbi egész üzletkörét. Ma, miután az áldozat hiábavalónak bizonyult, mert az osztrák gazdasági élet egy méreteiben sokkal nagyobb és következményeiben lényegesen mélyebben szántó újabb válságba került, nyilvánvaló, hogy a lépés elhibázott volt. Kérdés azonban, hogy tekintet nélkül az ilyen közbelépés eredményeire, elméletileg és általánosságban helyes-e, sőt megengedhető-e, hogy egy magánemberekből álló részvényesek összességének tulajdonát képező pénzintézet közhiteli szempontok címén oly feladatokra vállalkozzék vagy éppen kényszerítessék, amelyek normális tevékenységi körét meghaladják vagy annak körén kívül esnek. Azt hiszem, hogy a közhiteli szempontok védelme az államhatalom feladata addig, amíg a védelem nem igényel nagyobb áldozatokat, mint amekkora károkat maga a megoldásra váró probléma okozhatna. Egy magánemberek bizonyos körének tulajdonát képező, azok által meghatározott célkitűzéssel megalapított bankintézet feladata viszont kizárólag abból állhat, hogy hitelezői és részvényesei reábizott tőkéjét a feladatkörébe vont magángazdasági tevékenység útján gyümölcsöztesse, de minden-

kor csak oly módon; hogy elsősorban hitelezőinek pénzt és másodsorban saját tőkéit állagukban ne veszélyeztesse. Ha egy piac megmentése közérdek, akkor egyúttal közfeladat is. Ha az állam ezen feladata teljesítése során áldozatot hoz, az a teherviselés arányában terheli annak a köznek minden tagját, amelynek érdekében az intézkedés állott. De egy magánvállalkozásra róni, a társadalom egy szőkébb körére hárítani az áldozatokat, amikor az a magánvállalkozás az aktuális közhiteli probléma felmerüléseért nem felelős, teljesen elhibázott politika elméletileg, sőt amint a Creditanstalt esete bizonyítja, gyakorlatilag is.

Az osztrák állam, ha az első szanalási terv végleges marad, döntő szóhoz jutna a legnagyobb osztrák pénzintézet vezetésében, ami a háború után ügyis nagyon előretört etatizmus egy újabb nagyon aggályos térfoglalását jelenti. Ha a Creditanstaltnak sikerül az osztrák gazdasági életben elfoglalt vezető pozícióját továbbra is megtartania, akkor az Ausztriában könnyen elképzelhető kormányváltással a szociáldemokrata párt ragadhatja magához a kapitalizmus legnagyobb erőegységének irányítását, ami kalandos üzleti politikához, a gazdasági élet, sőt talán a tőkés gazdasági rendszer nagy megrázkódtatásához is elvezethet.

Rendkívül tanulságos, főleg reánk magyarokra, az a szinte tökéletes titoktartás, amellyel ezt az ügyet, amely pedig nyilván hosszabb időn át foglalkoztatta a kormánykörökön kívül a pártok vezetőit is, Bécsben kezelték. Vájjon lehetne-e egy ilyen, mindenkit közéről érdeklő kérdést nálunk, hasonló széles körben letárgyalni úgy, hogy abból — mégpedig nemcsak a részletekből, de magáról a tényről is — semmi ki ne szivárogon! Ausztria pártjai nem gördítettek akadályt az állami hozzájárulást tartalmazó törvény megszavazása elé. Különösen a szociáldemokratáktól látszott első percben meglepőnek ez a készség, amely nem felel meg sem programjuknak, sem általában szokásos harcmodoruknak és arra enged következtetni, hogy olyanok látták a veszélyt, amely nem tűr meg taktikázást és súlyos felelősséget hárít a megoldás ellenzőinek vállára. De ezenkívül ne felejtjük el, hogy ez az engedékeny magatartás nem a nagytőke talpraállítását célozta, hanem meglátta a nagytőke válsága mögött meghúzódó munkáskérdést, az iparvállalatok esetleges zavaraival együtt kirobbanó nagyszabású, szinte reménytelenülé váló munkanélküliséget, amelyet ellenzéki magatartásuk egyenesen életrehívni segített volna. Milyen kár, hogy a szociáldemokrata vezérek csak ilyen katasztrófák tükrében ismerik fel azt az elsőrendű és közvetlen összefüggést, amely a munkások boldogulását a tőke prosperitásával elválaszthatatlanul összefűzi.

Az osztrák jegybank hivatalos kamatlábát $i\%$ -kal felemelte, ami természetes és várható intézkedés volt, de könnyen meglehet, hogy csakhamar még újabb kamatlábemelés fogja az elsőt követni. A tőzsdék is különleges intézkedéssel reagáltak a bécsi eseményekre. Úgy az ottani, mint a budapesti és prágai tőzsdék az ilyenkor bizonyos fokig mindig meglevő pánikhangulatnak fedezetlen eladások útján való kihasználása és elmélyítése ellen, az eddigi elszámolási rend helyett heti két rendezési napot vezettek be. Ha objektív bírálathoz alá vonjuk a kontremín évekre visszanyúló tevékenységét, valamint meggondoljuk, hogy a tőzsdék mai helyzetében oly magas árfolyamok, amelyeknél a baisse-spekuláció mérséklő hatására szűkség lehetne, aligha várhatók, csak azt kívánhatjuk, hogy ez az átmeneti intézkedés minél tovább maradjon érvényben.

A Creditanstalt nehézségei, az intézetnek az osztrák gazdasági életben elfoglalt egészen kivételes jelentőségű szerepéhez képest, óriási kihatással lesznek Ausztria egész pénzügyi konstrukciójára, bár a schilling stabilitását számos állam jegybankjának összefogása biztosítja. A most folyó tárgya-

lások fognak csak véglegesen irányt szabni a további eseményeknek, mégis valószínű, hogy az osztrák állam, illetve az osztrák jegybank pénzügyi függetlenségének bizonyos fokú feláldozására fog kényszerülni a rendezéssel kapcsolatban. A francia pénzpiac, amelynek tradíciója, hogy mindig a hivatalos francia külpolitika irányaihoz igazodik és amelynek nem okozna nehézséget a szükséges anyagi eszközök előteremtése, viszont kitűnő lehetőséget találhatna arra, hogy az osztrák gazdasági életet érdekkörébe vonja és a német befolyást ott ellensúlyozza, — nyilván szívesen használná fel ezt az alkalmat, hogy a német-osztrák vámunió tervére halálos csapást mérjen és helyette Briand ellenjavaslatait segítse diadalra.

Egyébként úgy hatott a Creditanstalt zavarainak híre, mint egy világgá kiáltott bizonyosság Ausztria gazdasági bajai és a jelenlegi helyzet tarthatatlansága mellett. Hogy a német-osztrák vámunió ügyének genfi tárgyalásánál nagy hatást tehetett még a francia delegációra is, az kétségtelen; sajnos, még messze vagyunk attól, hogy akár a legtisztábban gazdasági természetű kérdések elbírálásánál is gazdasági és nem politikai szempontok nyerjenek döntő jelentőséget. A német-osztrák vámunió tervének genfi tárgyalása és a hozott határozat ismertetése egyébként inkább a Külpolitikai Szemle tárgykörébe illik bele, mert bár a német tiltakozás folytán tisztán a jogi szempontok elbírálása foglalkoztatja a hágai bíróságot, a kérdés maga mondhatni teljes egészében politikummá vált. A német-osztrák szerződés ügyét sikerült a népszövetség bevált gyakorlatával egyelőre minden aktualitásától megfosztani, de ez egyúttal előidézte azt is, hogy Briand ellenaknának szánt javaslata, amely jóval több politikai ügyességet, mint új ötletet tartalmaz, szintén elkerülte az érdemleges megtárgyalást. A francia javaslat megállapítja, hogy az általános gazdasági válság problémái négy pontban foglalhatók össze, amelyek közül az első a közép- és kelet európai államok gabonafeleslegének elhelyezése. Ezzel kapcsolatban a gabona-exportáló és importáló államok külön-külön megszervezését javasolja, hogy azután a két szervezet az importáló államok által a termelő államoknak preferenciális vámok formájában adandó kedvezmények tekintetében megállapodjék egymással, biztosítván egyúttal, hogy a termelés nem fokozódhat. Gyakorlatilag ez a megoldás a gabonavásárlás és elosztás monopóliumát jelentené az agrárállamoknak a termelést és értékesítést szabályozó és intéző európai kartellje révén. Hátsó ajtót hagy nyitva a francia javaslat a tekintetben, vajjon a kedvezményt nyújtó gabonavásárló államok, köztük Franciaország is, nem kötnének-e ki ellenszolgáltatást ipari exportjuk javára. Másodiknak említi az ipari államok értékesítési válságát, amelynek orvoslására az egyes ipari termékekre vonatkozólag máris sikeresen működő nemzetközi kartellekhez hasonló intézmények létesítését ajánlja az összes ipari és bányatermékekre vonatkozólag, kiterjesztve a kartellirozásra alkalmas mezőgazdasági termékekre is. Ennek sikeres megszervezése esetére a vámfalak teljes lebontását reméli elérhetni a francia javaslat, amely eddig valóban nem vetett fel új eszméket. Az ugyanis, hogy a túltermelés elleni védekezésre és értékesítési válság leküzdésére egyaránt csak a termelés és értékesítés megszervezése lehet az egyetlen célravezető megoldás, valamint hogy a szabad árucserének az elzárkózó gazdasági politika vámbástyái, valamint az egymásra utalt népek között fennálló politikai ellentéteknek a gazdasági megfontolások helyett való érvényesülése a legfőbb akadálya, eddig is nyilvánvaló volt. Mindezen általánosan felismert megoldási lehetőségek megvalósításához hiányzott eddig a megfelelő légkör és bár, mint a legutóbbi Gazdasági Szemlében rámutattam, a javulás nyomai itt-ott már felfedezhetők, ez csak az ellenfeleknek közös megbeszéléseiig jutott el, mert sem a római, sem a londoni búzakonferenciák gyakorlati eredménnyé! nem

végződtek. Az egyetlen pozitívum a francia javaslat eddigi részében, hogy elvi hajlandóságot mutat a legtöbb kedvezmény elvétől való eltérésre. Nyilván a kölcsönös közeledés lélektani előfeltételei hiányának felismerése diktálta a francia javaslatnak a harmadik probléma, a tőkehiány és a tőkeszerzés nehézségei megoldására vonatkozó részét, amely úgy hat, mint egy a mai tőkeszegény és anyagias világban nagyon is stilszerű *captatio benevolentiae*. A javaslatnak idevonatkozó része kilátásba helyezi az eddig rendkívül visszatartóan viselkedő francia tőke sorompóba lépését a zöld-hitelkérdés nemzetközi keretben való megoldása, általában az agrárhitelek nemzetközi megszervezése, sőt egyéb pénzügyi műveletek, mint nagy nemzetközi jellegű államkölcsönök elhelyezése érdekében. Végül mint utolsó kérdés marad Ausztria különleges helyzete, amelyre vonatkozólag szükségesnek mondta, sőt a genfi szerződést garantáló államok kötelességének ismeri el a francia javaslat Ausztriának rendkívüli rendszabályokkal való hathatós és haladéktalan pénzügyi támogatását. Itt olyan kedvezményekre gondol, amelyek alkalmasak az osztrák ipar piacának kibővítésére, tehát nyilván preferenciális vámszerződésekre, amelyek ellenében Ausztriának a status quo-t kellene újból is garantálnia. Ebben az utolsó pontban kristályosodik ki az egész francia javaslat politikai célja, Ausztriát különleges gazdasági előnyök kilátásbahelyezésével visszatartani a német vámuniótól, azaz helyesebben az annak háttérében sejtett, rettegett Anschlusstól. A francia tőke tradícióihoz híven ismét készséggel lép a francia külpolitika céljainak szolgálatába és bármi lesz is sorsa a javaslatnak, a német-osztrák vámunió ellen igen ügyesen felépített ellentámadást jelent egyrészt, mert pontosabban körvonalazott proposíciói inkább képezhetik konkrét tárgyalás alapját, másrészt mert a tőkeszegény, hiteléhes európai államoknak pénzkölcsönt helyez kilátásba, amit Németország ma semmiképpen sem tudna utánozni.

A NÉMET ÁLLAMFÉRFIAK angliai látogatásának hatásos háttérrel adott az újabb adókat jelentő német szükségrendelet és az ezzel együtt megjelent komor hangú proklamáció. Németország, úgy az állam, mint a magángazdaság igen nehéz helyzetben van és az állam valóban emberfeletti erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a már több ízben mérsékelt, de a viszonyok további romlása folytán újból és újból teljesíthetlenné vált jóvátétel! terhek a gazdasági helyzetnek megfelelően leszállítsanak. Egész Európa hitelezője az Egyesült-Államok kormánya, amíg tehetne volna, nem hozott megfelelő áldozatot egy teljesíthető rendezés érdekében, most pedig, hogy talán már ráeszmélt a helyzet komolyságára, maga is deficitcsökkentéssel küzdve, nehezebben mondhat le künnlevoségeiről. Németország, hogy három milliányi munkanélkülijének számát ne szaporítsa, belekényszerül a szovjettel való üzleti kapcsolatok kimélyítésébe, és ezzel lehetlenné teszi egy szovjetellenes európai gazdasági front kialakulását, ami a gazdasági válság nyomása alatt egyébként létrejöhetne és úgy gazdasági, mint politikai szempontból rendkívüli jelentőséggel bírna. Borah szenátor már nyíltan a háborús adósságok rendezése mellett foglalt állást, Mellon kincstári államtitkár most kél útra Európa felé, útját az európai sajtó nagy reménnyel kíséri, mert ma már mindenki látja, a háborús adósságok ügyének fonákságát és talán mindenki belenyugodna oly rendezésbe, amelynek terheit más hitelező vállalja magára. A német nehézipar úgy látszik szintén cselekvésre szánta el magát, amidőn egyrészt egy gazdasági direktórium vezetése alatt lebonyolítandó nagyszabású rekonstrukciós munkára készül, másrészt a megfelelő gazdasági politika biztosítása érdekében hír szerint egy polgári blokk formájában a napi politika küzdőterére is ki fog lépni, ami a Brüning—Curtius-kormányának könnyen nagy belpolitikai

nehézségeket okozhat. A német helyzet súlypontja kétségkívül a jóvátételi kérdés mielőbbi rendezésén nyugszik, amely ha akár csak moratórium formájában is meg nem történik, könnyen súlyos elhatározásra kényszerítheti a német kormányt.

AMi az itthoni gazdasági helyzetet illeti, ezt továbbra is a stagnálás jellemzi. Bár nehéz időket élünk át napról-napra, a mi gazdasági konstrukciónk egészségesebb az osztráknál, mert most élvezzük bizonyos fokig annak előnyeit, hogy a régi államkapcsolat keretében mostohább sorsunk volt, intézményeinket — ha nem is fejlesztették vissza — de nem is támogatták politikai célból és nem is segítették elő mesterségesen fejlődésünket. A mezőgazdaság az adott keretek között, általában a legalkalmazkodóbb termelési ág, viszont iparvállalataink és bankjaink kisebb akcióradiussal dolgoztak békében is, és így, bár a területi veszteségek folytán ma ezek is túlméretezettek, az aránytalanság nem olyan égbekiáltó mint Ausztriában. Hogy a szerényebb keretek milyen különbözetet okoznak a termelési költségben is, arra jellemző adat, hogy míg a Greditanstaltnál 1120 millió pengő mérlegösszeg mellett 30.4 millió pengőt tettek ki a költségek (ezekből 21 millió a személyzeti fizetés), addig a 10 első magyar bank körülbelül kétszerakkora mérlegösszeg mellett csak 46 millió pengőt adott ki költségekre (amiből 24 millió pengő esik a személyzeti fizetésekre).

Egész gazdasági életünk közvéleménye feszült figyelemmel várja a kormánynak a gabona értékesítése terén szándékolt intézkedéseinek, valamint az ezzel szoros összefüggésben álló külkereskedelmi tárgyalások végleges eredményeinek részletes ismertetését. Már az eddig nyilvánosságra került hírekből is kétségtelen, hogy a kormány a gabonatermelés rentábilissá tétele érdekében továbbfejleszteni szándékozik a bolettával bevezetett belső kiegyenlítési rendszert, nyilván a gabonaexport valamilyen formában létesítendő monopóliuma kapcsán. Amíg a belső szükségletet fedező gabonamennyiség bolettája közvetlenül a fogyasztóra hárítható át, az exportgabona termelési prémium, valamint a belföldi gabonaár mesterséges emelése esetén az ezen intervencióval járó veszteség az államkincstár jelentős terhet képezi. Ennek részbeni fedezésére szolgál az Ausztriával és Olaszországgal bizonyos gabonamennyiségnek a világpiacon árnál magasabb vételáron történendő átvétele tárgyában létesített megállapodás. Magától értetődően ipari téren ellenszolgáltatást kell nyújtanunk azért, de az árucseré pénzgyenleget jelentős összegben a mi javunkra mutatkozik. E megállapodások egy évre szólván, csupán provizórikus megoldást jelentenek, ami a termelés folytonossága és rendszeressége szempontjából kétségkívül előnytelen momentum. Ezenfelül a sok állami beavatkozás annyira mesterségesé teszi az áralakulást az egész vonalon, hogy — főleg, ha az ipari vámokat is figyelembe vesszük — hovatovább lehetetlenné válik majd az egyes termelési ágak tényleges prosperitására következtetéseket levonni. Sőt egyre nehezebb lesz annak a nagyon fontos körülménynek a megállapítása is, vajjon ebben a bonyolult és szövevényes rendszerben az egyik termelési ág megsegítése a többi termelési ágak, vagy az összességnek nem jelent-e olyan fokú áldozatot, amely a túloldalnak juttatott előnnyel arányban már nem állana. Annál megfontoltabban kell az egyes termelési ágaknak juttatandó prémium ügyét kezelni, mert a már egyszer juttatott segítséget a viszonyok javulása nélkül megvonni gyakorlatilag lehetetlen még akkor is, ha az ellentétel, — még pedig alapuljon az akár nemzetközi árucseremegállapodáson, akár az állam, vagy a fogyasztók megterhelésén — bármilyen okból kiesnék, vagy módosulást szenvedne.